

ТЕМА 1: ПЕРИНАТАЛЬНА ПСИХОЛОГІЯ ЯК НАУКА

ПЛАН

- ✗ 1. Актуальність перинатальної психології.
Перинатологія.
- ✗ 2. Методологічні засади та концепції в
перинатальної психології.
- 3. Перинатальна психологія як наука.
- ✗ 4. Матриці С. Грофа.

Перші наукові кроки у вивченні становлення нервової системи, фізичного і психічного розвитку дитини було зроблено відомими радянськими (І.П. Павловим, В.М. Бехтеревим, Л.С. Виготським, М.І. Красногорським, Н.М. Щеловановим) та зарубіжними (Т. Бауер, Дж. Брунер, А. Валлон, Ж. Піаже та ін.) вченими.

ОСНОВОПОЛОЖНИКИ ПЕРИНАТОЛОГІЇ

- ✗ Н.Л.Гармашова
- ✗ Л.С.Персіанінов та їх учні і послідовники:
- ✗ Н.Н.Константинова, Г.М. Савельєва, І.В.Ільїн,
- ✗ В.М.Сідельнікова, А.Н.Стріжаков,
- ✗ А.П.Кірющенко, М.В.Федорова та ін

МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ТА КОНЦЕПЦІЇ В ПЕРИНАТАЛЬНОЇ ПСИХОЛОГІЇ

Перинатологія спочатку виникла як наука, яку Г. Крайг визначив як розділ медицини, що вивчає здоров'я, хвороби і методи лікування дітей у часовій перспективі, що включає зачаття, пренатальний період, пологи і перші місяці постнатального періоду.

Психотерапевт І. В. Добряков зробив акцент на перинатальній психології - області психологічної науки, що вивчає психічні та психологічні процеси, що відбуваються в системі «мати - дитя» і пов'язані з зачаттям, вагітністю, пологами і розвитком дитини до трирічного віку.

Перинатальна психологія (ПП) - нова галузь знань, яка вивчає обставини і закономірності розвитку людини на ранніх етапах життя.

Пренатальний період розуміють як допологовий, від прийняття рішення народити дитину батьками до 22 тижнів вагітності.

Перинатальний період – з 22 тижня вагітності до 10 днів життя дитини.

Материнський організм, її психіка - це неначе колиска, у який дитина живе з моменту зачаття. Вона постійно контактує з матір'ю, обмінюючись емоціями, які впливають на психіку плода.

На організм майбутньої дитини впливає спосіб життя матері, культура її харчування, відсутність або наявність шкідливих звичок.

Негативне мислення і поведінка матері, її надмірні емоційні реакції на стресові чинники є причиною таких післяпологових захворювань, як неврози, тривожні та фобічні стани, численні алергічні прояви, відставання у розумовому розвитку, дислексія, аутизм, органічні пошкодження головного мозку та багато інших патологічних станів.

Позитивні материнські емоції впродовж періоду вагітності викликають посилення росту, врівноваженості нервової системи, спокою, збільшення рівня інтелектуального розвитку плоду, відбувається формування різних задатків майбутньої творчої особистості.

Інтерес до перинатальної психології за останні роки зріс у зв'язку із необхідністю пошуку способів, які дозволяють:

1) покращити демографічну ситуацію,

2) зупинити тенденцію збільшення кількості новонароджених із нервово-психічними розладами.

Проблема перинатального періоду привертає увагу багатьох дослідників з різних галузей науки і практики.

За кордоном розвиток перинатології був пов'язаний, з одного боку, з діяльністю лікарів-новаторів, що шукали нові шляхи в акушерстві (Ф. Ламазе, М. Оден, Дж. Дік-Рід та ін.), з іншого боку, він був зумовлений сильним впливом психоаналізу.

У працях таких психоаналітиків, як М. Айнсворт, Дж. Боулбі, Д. В. Віннікотт, С. Гроф, М. Кляйн, С. Лебовісі, О. Ранк, А. Фрейд, З. Фрейд, С. Ференці, Р. А. Шпіц, піднімалися питання становлення психіки людини на найбільш ранніх етапах онтогенезу, взаємин, що виникають у системі «мати–дитина».

Результати цих досліджень змогли довести, що антенатальний період, дитячий вік – це унікальний та складний період, який здійснює значний вплив на подальше життя людини і який необхідно ретельно вивчати.

**Перинатальна психологія,
як розділ перинатології,
виник відносно
нещодавно, в останній
чверті XX століття.**

Першою організацією, що
об'єднала перинатальних
психологів, стало створене у
Відні в 1971 році
психоаналітиком Густавом
Хансом Грабером Міжнародну
організацію перинатальної
психології.

У 1986 році воно було
перетворене в Міжнародну
організацію пре- і
перинатальної психології і
медицини (ISPPM).

З того часу почалося
цілеспрямоване
накопичення наукових даних
про психічні процеси у
дитини (пренейта), що ще не
народилася.

Пізніше результати наукових
досліджень дозволили прийняти
"Декларацію прав дитини", що не
народилася, на 16-му Всесвітньому
Конгресі ISPPM в 2005 році в
Гейдельберге. Нині ISPPM об'єднує
фахівців з багатьох країн світу .

В Україні питання
пре- і
перинатології
актуалізувалися на
початку XXI
століття.

Першими вагомими
подіями, які зосередили
увагу громадськості
навколо проблеми розвитку
пре- і перинатології в
Україні, стали Перший
міжнародний форум
недержавних організацій
«Родина від А до Я».

Міжнародна
міждисциплінарна
конференція «
Перинатальна культура
України – шлях до
відродження націй».

Науково-практична
конференція із
психології для лікарів
акушерів-гінекологів
«Дитина XXI
століття» (МОЗ України).

Сучасна
українська наука
пре- і
перинатологія
розвивається на
базі світових
наукових
досягнень і
тенденцій.

На території країн
пострадянського дана
проблема досліджень в
області перинатальної
психології вивчалась
починаючи лише з останнього
десятиліття XX століття [5]. У
Великій медичній енциклопедії

перинатологія (греч.
peri - навкруги, біля;
лат. natus -
народження, logos -
наука, вчення)
визначається як
«розділ акушерства та
педіатрії, що вивчає
розвиток, охорону
здоров'я плоду і
новонародженого в
перинатальному
періоді»

ПЕРИНАТОЛОГІЯ – ЦЕ...

- ✗ розділ медицини, спрямований на вивчення періоду життя людини, починаючи з 28 тижнів вагітності (маса плода 1000 г) і включає перші 7 днів після народження. Назва перинатології походить від трьох слів:
- ✗ peri (грец.) - навколо, близько;
- ✗ natus (лат.) - народження;
- ✗ logos (лат.) - вчення.

Добряков І. В., визначає перинатальну психологію як галузь психологічної науки, що вивчає виникнення, динаміку і особливості психологічного, психічного розвитку системи «мати-дитина»

Федор-Фрайберг вважає, що перинатальна психологія «служить «психосоматичною» моделлю, яка демонструє нерозривність психологічного й фізичного процесів у континуумі людського життя із самого її початку» .

Н. П. Коваленко-Маджуга визначала перинатальну психологію як «систему знань», що «об'єднала, закумулювала в себе те, що життєво необхідне для народження потомства високої якості, людини майбутнього» .

Г. І. Брехман визначає перинатальну психологію як нову галузь знань, яка вивчає обставини й закономірності розвитку людини на ранніх етапах: антенатальній, інтранатальній та неонатальній фазі та їхній вплив на все подальше життя особистості

Є. М. Фатєєва й Ж. В. Цареградська вбачають у перинатальній психології «сферу психології дитини антенатального й перинатального періоду, грудного й раннього віку, а також психології вагітної, породіллі й годуючої матері».

В науці були описані результати стосовно психічного, емоційного, інтелектуального розвитку дитини під час вагітності матері.

Перебуваючи в утробі, дитина вже відчуває емоційний стан матері (позитивний чи негативний).

Тому хронічне занепокоєння, суперечливе ставлення до майбутнього материнства можуть залишити глибокий негативний слід на особистості дитини ще до її народження .

Дослідниками підкреслюється негативний вплив емоційного стресу матері на внутрішньоутробний розвиток дитини, перебіг вагітності та пологи.

Негативне мислення і поведінка матері, її надмірні емоційні реакції на стресові чинники є причиною таких післяпологових захворювань, як неврози, тривожні та фобічні стани, численні алергічні прояви, відставання у розумовому розвитку, дислексія, аутизм, органічні пошкодження головного мозку тощо.

На думку І. В. Добрякова, тривалість перинатального періоду обумовлена тим часом, впродовж якого існує система «Мати-дитина», що характеризується наступними ознаками :

- наявність симбіотичного зв'язку матері і дитини;
- несаможиттєвість психіки дитини, залежність її від особливостей материнських психічних функцій;
- відсутність у дитини самосвідомості, тобто чітких тілесних меж і меж психіки, нездатність виділяти себе з навколишнього світу.

Усі ці ознаки можна виявити приблизно до трьох років життя дитини. У трирічному віці у дитини з'являється самосвідомість, власні межі, і система «Мати-дитина» припиняє своє існування.

Перинатальна психологія – це
галузь психологічної науки,
яка вивчає виникнення,
динаміку і особливості
психологічного і психічного
розвитку системи "мати-дитя",
закономірності ранніх етапів
онтогенезу людини від зачаття
до перших років життя після
народження в його взаємодії
з матір'ю.

ЗВ'ЯЗОК ПЕРИНАТАЛЬНОЇ ПСИХОЛОГІЇ З ІНШИМИ НАУКАМИ

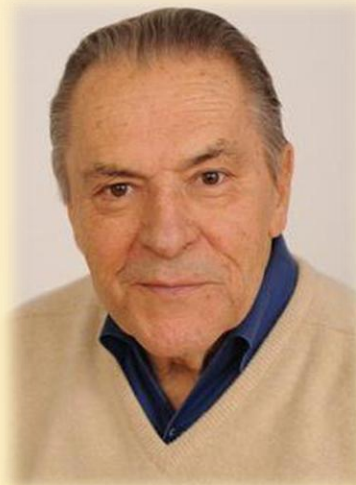

Зв'язок перинатальної психології та перинатальної психотерапії

ВИДІЛЯЮТЬ П'ЯТЬ РОЗДІЛІВ ПЕРИНАТАЛЬНОЇ ПСИХОЛОГІЇ ТА ПЕРИНАТАЛЬНОЇ ПСИХОТЕРАПІЇ:

- 1) ПСИХОЛОГІЯ І ПСИХОТЕРАПІЯ РАНЬОГО РОЗВИТКУ ЛЮДИНИ;
- 2) ПСИХОЛОГІЯ І ПСИХОТЕРАПІЯ БАТЬКІВСТВА І РЕПРОДУКТИВНОЇ СФЕРИ В ЦІЛОМУ;
- 3) СИСТЕМНА СІМЕЙНА ПСИХОЛОГІЯ І ПСИХОТЕРАПІЯ, ОРІЄНТОВАНА НА ПРОБЛЕМИ РЕПРОДУКЦІЇ, ОЧІКУВАННЯ І РАНЬОГО РОЗВИТКУ ДИТИНИ;
- 4) ПСИХОСОМАТИКА І ПСИХОФІЗІОЛОГІЯ РАНЬОГО РОЗВИТКУ ДИТИНИ І РЕПРОДУКТИВНОЇ СФЕРИ БАТЬКІВ;
- 5) ВИВЧЕННЯ ВПЛИВУ ПРЕ- І ПЕРИНАТАЛЬНОГО ДОСВІДУ НА ПСИХІКУ ДОРОСЛОЇ ЛЮДИНИ І ПСИХОПРОФІЛАКТИЧНА І ПСИХОКОРЕКЦІЙНА РОБОТА З ВИНИКАЮЧИМИ ПРОБЛЕМАМИ ПРЕ- І ПЕРИНАТАЛЬНОГО ПЕРІОДІВ.

- ❖ **Перинатальна психотерапія** як практичне застосування перинатальної психології здійснює свій вплив на життя людини з метою оптимізації та корекції умов розвитку особистості на різних етапах онтогенезу, актуалізації .
- ❖ **Основна мета перинатальної психотерапії** - оптимізація базових особистісних утворень, таких як внутрішня модель «Я - Світ», суб'єктно-об'єктні відносини, якості прихильності, зміст репродуктивної сфери, що формується з раннього віку через відносини в діаді «мати - дитя» і системі «діада - батько ».
- ❖ У перинатальної психотерапії вивчаються умови і механізми психотерапевтичного впливу і розробляються методики і техніки практичної роботи.
- ❖ Предметом перинатальної психології та перинатальної психотерапії визначено розвиток психіки від зачаття до закінчення діадичних відносин «мати - дитя» (до віку трьох років).
- ❖ Об'єкт вивчення і впливу перинатальної психології та перинатальної психотерапії - діада (система «мати - дитя»)
- ❖ У перинатальної психотерапії активно застосовуються прийоми когнітивної та емоційно-раціональної психотерапії, арт-терапії та музичної терапії.

ПЕРИНАТАЛЬНІ МАТРИЦІ СТАНІСЛАВА ГРОФА

Теорія долі ще ненародженого малюка

Теорія популярного американського психолога Станіслава Грофа говорить про те, що процес народження тісно пов'язаний з формуванням нашого характеру, а значить і всієї подальшої долі.

С. Гроф досліджував причини життєвих невдач у різних людей. І, як багато психологів, спробував докопатися до суті їх сумних негараздів.

Але, на відміну від більшості колег, С. Гроф не зупинився на традиційних дослідженнях стосунків у сім'ї і дитячих проблемах. Він пішов ще далі.

Психологу вдалося розробити спеціальну систему дихальних вправ, за допомогою яких людина потрапляє в транс.

При цьому у пацієнта з'являється унікальна можливість знову пережити всі ті емоції, які він відчував у момент свого народження.

Етапи розвитку особистості.

Матриця народження

С. Гроф вважає процес пологів ключовим у формуванні психіки і свідомості людини. Йому належить **теорія базових пренатальних матриць**, стійких функціональних структур (—кліше), які є базовими для багатьох психічних і фізичних реакцій протягом усього подальшого життя людини.

Перша матриця (Матриця блаженства/раю) – період перебування в утробі.

Формується з моменту зачаття і триває всю вагітність до перших переймів.

Це матриця єдності матері і дитини. Впродовж дев'яти місяців весь всесвіт для дитини – це матка.

При різних ускладненнях протягом вагітності (гіпоксія плоду, емоційні зриви у матері під час вагітності, загроза переривання вагітності і т.д) формуються спогади про —погане лоно!!,

Наслідком чого у постнатальному періоді можуть бути неприємні тілесні відчуття (тремтіння і спазми, відчуття пригніченості),

За умов сприятливої вагітності на цьому етапі у дитини формуються базова довіра до світу, вміння радіти і довіряти, розслабляться і приймати себе, відчувати себе частиною природи.

Також це може сформувати у дитини стійкі емоційні переживання власної неповноцінності, непотрібності, страху смерті, почуття провини за сам факт свого існування..

Друга матриця

(Матриця жертви – виходу немає або вигнання з раю) – час, коли дитина вперше переживає психологічний дискомфорт – початок перейм. Оскільки артерії, що постачають плаценту киснем, пронизують м'язи матки, кожне її скорочення обмежує приплив крові, а значить і харчування для дитини. Дитина відчуває всеосяжне почуття зростаючої тривоги і відчуття небезпеки для життя.

Третя матриця

(Матриця боротьби – вихід є) пов'язана з переживаннями дитини під час руху родовим каналом. Відчуваючи механічний тиск і нестачу кисню, вона вперше цілеспрямовано долає складний шлях. Важливе значення має те, як цей процес відбувається – самотійно чи зі стороннім втручанням (кесарів розтин, лікарські маніпуляції).

Четверта матриця

(Матриця свободи – повернення у рай) – перехід від водного до повітряного типу існування, зміна температурного режиму, дія сильного подразника – світла, дія атмосферного тиску – всі ці умови в комплексі зумовлюють сильний стрес організму новонародженого, адже ніколи людина не буває так близько до смерті, як в момент народження.

Перші хвилини після народження є критичними і характеризуються особливою чутливістю дитини до зовнішніх впливів.

Це час активного запам'ятовування об'єктів навколишнього середовища, отримання первинного постнатального досвіду, завдяки чому вибірково запускаються інстинктивні реакції.

К.Лоренц описав це явище в 1935 р. та назвав його імпринтингом. Імпринтинг являє собою спадково запрограмовану здатність організму миттєво і стійко фіксувати певні переживання.

Момент пологів та перші кілька годин після них надають унікальний досвід і дитині, і матері, коли створюються певні поведінкові моделі, що використовуються в дорослому віці у вигляді поведінкових реакцій.

Отже, за сприятливих обставин імпринтинг сприяє збереженню діади «мати-дитина», іншими словами, формуванню бондинга (англ. bond – зв'язок).

ПЕРИНАТАЛЬНІ МАТРИЦІ

Так називав С. Гроф період від зачаття до моменту пологів. У цей час дитина перебуває в найкомфортніших для неї умовах. Їй завжди тепло, вона сита. Малюк відчуває мамину любов і татову турботу. Якщо вагітність бажана, то дитина має всі шанси стати дуже щасливою людиною. Тому що початок її життя асоціюється зі спокоєм і радістю.

Але коли мама серйозно думала про аборт, не дбала про здоров'я малюка: часто курила, випивала, голосно лаялася і проклинала своє життя, немовля приходить у цей світ із запрограмованою установкою: «Мене тут не чекають. Я нікому не потрібен ».

Жертва

Будь-яка ідилія рано чи пізно закінчується. Напередодні пологів місця в маминому животикі стає все менше. Малюк поступово починає відчувати тривогу. Гормональні зміни в організмі жінки призводять до того, що матка скорочується. Стан немовляти різко погіршується. Він наляканий. І найстрашніше для дитини – це невідомість. Що чекає його попереду? Коли це закінчиться? Одні дітки починають активно боротися, шукати вирішення проблеми. Інші, навпаки, завмирають, намагаючись сховатися. Саме так і буде людина, в подальшому, ставитися до життєвих труднощів. Хтось стане боротися, розштовхуючи конкурентів, хтось спробує сховатися і перечекаати.

Боротьба

Вона настає в момент потуг. Зневірений малюк, нарешті відчуває вихід і прагне до нього з останніх сил. Зараз дуже важливо те, як проходили пологи: природно або за активної допомоги лікарів. В першому випадку у дитини закладається установка: «Я можу! Я впораюся! Я буду боротися!» І через якийсь час до неї додається нове незабутнє відчуття: «Я домігся свого! Я молодець!» Якщо ж мамі робили кесарів розтин або стимулювали пологи, то у немовляти не виникне настільки позитивних ідей. Навпаки, у нього формується звичка чекати допомоги.

Свобода

Але не завжди так відбувається. Якщо в цей момент немовля забрати від матері, воно не усвідомлює винагороди за всі ті страхи і працю, яку йому довелося пережити. А отже, йому буде важко, надалі, доводити почату справу до логічного кінця.

В ідеальному випадку негайно після пологів малюк повинен опинитися на маминих грудях. Він відчує, як його обіймають знайомі теплі руки, відчує запах молозива, почує стукіт батьківського серця, до якого так звик за 9 місяців.

У теорії С. Грофа є як прихильники, так і противники. Але, однією його величезною заслугою є те, що автор, один з перших, заговорив про ще ненародженого малюка як про особистість.

Проте, матриці С. Грофа – це не вирок. Якщо ваша дитина, наприклад, з'явилась на світ в результаті кесаревого розтину, це зовсім не означає, що з неї виросте невдаха. Народження – лише мить в житті людини, хоча і дуже важлива. Але інша доля у ваших власних руках.

✕ ВИСНОВОК